

4. ДАПО, ф.р.-8776.
5. ДАПО, ф.р.-8829.
6. ДАПО, ф.р.-8772.
7. ДАПО, ф.р.-9059.
8. ДАПО, ф. 222.

Ольга Тєвікова, Яна Кладченко
м. Полтава

МУЗЕЇ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1953–1964 РР.

Музеї відіграють важливу роль у розвитку суспільства. На них покладено важливі соціальні функції, серед яких: виявлення, вивчення, збирання, зберігання, охорона та популяризація цінних об'єктів природи, пам'яток історії та культури людства, передавання історичного досвіду попередніх поколінь, виховання особистості та формування свідомості людини, її ціннісних орієнтацій, естетичних смаків та ін. З-поміж різних функцій, що виконують музеї, в часи панування радянської влади на території України їх роль була зведена до здійснення пропаганди та агітації пануючої комуністичної ідеології засобами музейної діяльності.

Загалом проблемі музейництва в Україні присвячено значний історіографічний доробок із 1960-их рр. і до сьогодні. Дослідники зверталися до питань теорії музейної справи, історії українського музейництва, методики організації музейної діяльності, розвитку краєзнавства, пам'яткознавства тощо. (Г. Мезенцева, С. Заремба, Р. Маньковська, Ю. Данилюк, О. Крук, І. Горбань та ін.) [1; 2; 3]. Незважаючи на чисельність і тематичну різноманітність опублікованої літератури, запропонована нами тема ще недостатньо висвітлена в науковій літературі. Саме тому пропонується проаналізувати роль музеїв у 1953–1964 рр. Із поставленої мети випливають такі завдання: охарактеризувати основні тенденції розвитку музеїв у цей час; розкрити основні завдання та функції, що були покладені на ці установи; показати вплив ідеологічної роботи музеїв на населення.

Загальнокультурна ситуація 1953–1964 рр. визначалась дією суперечливих тенденцій. З одного боку, реформи нового керівництва на чолі з М.Хрущовим сприяли лібералізації всіх сфер життя тогочасного суспільства, у тому числі й культури, започаткували нову хвилю українізації, зростання інтересу громадськості до проблем збереження національної історико-культурної спадщини тощо. Але з іншого боку, не припиняли своєї дії негативні тенденції, зумовлені пануванням комуністичного режиму та командно-адміністративної системи управління країною. Продовжувалась боротьба з будь-якими проявами націоналізму та патріотизму, а в зв'язку з цим – нищення національних українських традицій, пам'яток і цінностей, фальсифікація та замовчування історичної дійсності, русифікація українців та ін.

У результаті зруйнованої в роки війни соціокультурної інфраструктури музейні установи змушені були функціонувати в несприятливих умовах. Більшість установ не мали достатніх для своїх експозицій площ та відповідних приміщень, потребували капітального ремонту. Багато цінних

експонатів були вивезені за межі країни, пошкоджені та втрачені назавжди. Тогочасна влада намагалася вирішити ці проблеми. Зокрема, заборонялося використовувати приміщення музеїв для господарських та інших потреб, як це було, наприклад, із культовими спорудами. На розбудову культурно-освітньої мережі, в т.ч. і музеїв спрямовували значні кошти. Водночас недостатньо відводилося засобів на придбання музеями необхідних експонатів, особливо якщо це були культові пам'ятки. Загалом у результаті проведеної роботи спостерігається розширення мережі музеїв та збільшення їхніх фондів. У 1962 р. нараховувалося вже 136 краєзнавчих, історичних, літературно-меморіальних та художніх музеїв, а в їх фондах налічувалося 2 037502 пам'яток, проте лише 10% із них знаходилося в експозиціях [4; 5].

У цей час музеї виконували роль політосвітніх установ та мобілізувалися на участь в усіх політичних кампаніях влади: поширення ідей про єдиноправильність вчення марксизму-ленінізму та визначну роль комуністичної партії в житті країни та суспільства, пропаганда індустріалізації, колгоспного способу виробництва, досягнень і переваг радянської сільськогосподарської системи, нового соціалістичного побуту, інтернаціоналізму та ідеї дружби народів СРСР, проведення антирелігійної роботи тощо. Незважаючи на загальне послаблення ідеологічного тиску влади на населення, музеї продовжували знаходитися під її пильним контролем. Щодо них діяли цензорські перевірки, ідеологічні чистки та вилучення забороненого матеріалу. Робота музеїв, всі музейні фонди, наукова та методологічна література, зміст музейних лекцій та екскурсій, навіть книги відгуків і побажань обов'язково періодично перевірялися на предмет відповідності настановам і завданням партії. Особливої шкоди музейній роботі завдала антирелігійна боротьба влади, у межах якої музеї повинні були викривати реакційну суть релігії та церкви. Відповідно недоцільним було витрачання коштів на придбання, ремонт чи реставрацію культових пам'яток. Згідно проведеної реєстрації та паспортизації пам'яток культури та архітектури протягом 1961–1963 рр. на території УРСР їх кількість була необґрунтовано скорочена на 740 об'єктів, причому переважно культового походження й це при тому, що серед них було багато унікальних і цінних у художньому та історичному аспектах пам'яток [1, с. 120].

У результаті такого адміністративного втручання та ідеологічного тиску музейні установи ставали біднішими і менш виразними в експозиційному плані, не виховували національну свідомість українців, не представляли та не популяризували власне українську історію та культуру, натомість формували образ «радянського способу життя» та «комуністичної людини», фальсифікували та перекручували об'єктивну інформацію. Ідеологічна запрограмованість та одноманітність музеїв обмежувала світогляд українців, неправдиво висвітлювала історичне минуле та сучасність, формувала нігілістичне ставлення населення до об'єктів старовини, і перш за все – до культових пам'яток.

Джерела та література

1. Данилюк Ю. З. Державна політика щодо архітектурних пам'яток культового призначення у 60-х роках на Україні / Ю. З. Данилюк // Релігійна традиція в духовному відродженні України. – Полтава : [Б.в.], 1992. – С. 119–121.
2. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство. Історія, теорія, сучасність / С. З. Заремба. – К. : Логос, 1995. – 447 с.
3. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство / Г. Г. Мезенцева. – К. : Вища школа, 1980. – 120 с.
4. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО). – Ф. Р-6937. – Оп. 1. – Спр. 131. – Арк. 14.
5. ДАПО. Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 246. – Арк. 4.

**Юлія Комлик, Юлія Овсій
м. Полтава**

БІБЛІОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

Однією з найголовніших загальнолюдських цінностей є здоров'я, якість котрого забезпечується дотриманням настанов здорового способу життя. Загальновідомо, що спосіб життя охоплює такі сторони існування, як побут, харчування, працю і відпочинок, суспільне життя і культуру, поведінку людей та їх духовні цінності, які відповідно мають вплив на всі сфери здоров'я – фізичну, психічну, соціальну й духовну. Всі ці складові невід'ємні одна від одної, тісно взаємопов'язані та сукупно визначають здоров'я людини [1, с. 112]. Завжди безпека та збереження здоров'я були однією з найважливіших сторін практичних інтересів людства [2, с. 6]. У сучасних умовах проблема формування здорового способу життя набуває надзвичайної актуальності. Оскільки здоров'я населення є показником добробуту держави, то і його збереження повинно бути завданням державного рівня [3; с. 10]. Із цією метою в розвинених країнах світу створено систему соціально-комунікаційних каналів і засобів поширення інформації щодо здорового способу життя, чільне місце в якій належить бібліотекам.

У процесі розвитку людського суспільства бібліотеки завжди були вагомою соціальною інституцією, що традиційно займалася збиранням, зберіганням і наданням доступу до інформації [4, с. 126]. На даний момент головним завданням бібліотеки є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів [5, с. 3]. Зростаюча інформатизація суспільства посилює значення наявної системи бібліотечних закладів як мережі сучасних інформаційних центрів, що сприяють ефективному наповненню соціальних комунікацій необхідною інформацією [6, с. 324].

Сьогодні існує нагальна необхідність створення в Україні єдиної інформаційно-комунікаційної системи поширення норм здорового способу життя як основного засобу набуття, збереження та зміцнення здоров'я впродовж усього життя через об'єднання та координацію зусиль усіх основних соціально-комунікаційних структур – бібліотек, інформаційних центрів, видавництв, книжкових магазинів тощо – у наданні населенню